

Slavko Splichal: *Principles of Publicity and Press Freedom*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2002.

Krajem prošle godine američka nakladnička kuća Rowman&Littlefield Publishers, Inc. tiskala je novu knjigu Slavka Splichala, profesora na ljubljanskom Fakultetu društvenih znanosti *Principles of Publicity and Press Freedom* (str. 229). U njoj se obrađuju temeljna proturječja u dvjema tradicijama konceptualizacije prosvjetiteljskog načela publiciteta, u prvom redu sa stajališta odnosa između slobode tiska i osobne slobode, koje se oblikovalo u praksi posljednja dva stoljeća.

Knjiga se temelji na proučavanju i interpretaciji najvažnijih tradicija u povijesti mišljenja, koje područje slobode tiska uspoređuju s teorijama demokracija, javnoga mišljenja i sfere javnosti. U pisanju autora je vodila ideja analize i supostavljanja duhovne povijesti “slobode tiska” i “načela publiciteta” kao temelja moderne demokracije, pri čemu je polazio od Kantova poimanja publiciteta kao transcendentalne formule javne pravednosti i “javne primjene uma” te Benthamova određenja publiciteta kao temelja “ustava nepovjerenja”.

Univerzalnost načela publiciteta je, naime, prema mišljenju autora, najjasnije izražena baš u njihovim teorijama. Obojica su se potrudila dati univerzalnu definiciju publiciteta, premda na potpuno različitim područjima, ističe autor – Bentham na temelju njezine

korisnosti za maksimalizaciju čovjekove sreće, a Kant na temelju načela pravičnosti i potrebe za javnom uporabom čovjekova razuma.

Razlikovali su se i u traženju praktičnih rješenja za uporabu načela; no, Bentham se posebno latio plana za djelovanje načela publiciteta u praksi. Razvoj modernih masovnih medija snažno je proširio svakodnevne posljedice načela publiciteta – za medije i društvo u cjelini. Još uvijek se uz nove mogućnosti, promjena političkih, gospodarskih i društvenih okolnosti, rađaju novi problemi praktične uporabe načela publiciteta, a najvažniji se, prema mišljenju autora, tiču prava na vlasništvo i na komuniciranje.

Ako je načelo publiciteta bilo izvorno zasnovano kao kritična snaga protiv nepravičnosti, koja se temeljila na tajnosti djelovanja države i kao prosvjetiteljska snaga, koja je otvarala “područje čovjekove slobode”, sloboda tiska obuhvaćala je ideju publiciteta kao proširenja pojedinčeve slobode mišljenja i izražavanja. Autor pokazuje da je koncept slobode tiska u povijesti činjenično izgubio izvorno postavljeno načelo publiciteta. S ustavnim jamstvom slobode tiska u parlamentarnim demokracijama, rasprave o njegovoj tiska bile su svedene na slobodu medija, čime je ideja publiciteta kao temelja demokratskoga gra-

đanstva stavljena na stranu. Konceptima medija kao javnih služba, a manje modelom društvene odgovornosti tiska, pokušalo se dobiti prosvjetiteljski opseg publiciteta, premda bez uspjeha. Shvaćanje tiska, kao “četvrtoga stana”, “četvrte vlasti” (engl. Fourth Estate, Fourth Power) bilo je valjano poimanje i legitimni oblik institucionalizacije načela publiciteta u razdoblju kad su se časopisi radali iz novoga (građanskog) staleža ili klase: imali su različitu legitimizacijsku osnovu od triju klasičnih vlasti i razvijali su se kao kritička sila protiv starih vlasti. Diskriminacija u korist vlasno nadzorne funkcije, ona koja se oslanja na potrebu za “nadzorom iz nepovjerenja” – što je zagovarao Bentham – slobodu tiska još je udaljila od Kantova zahtjeva za javnom uporabom uma i osobnom slobodom izražavanja i objavljivanja mišljenja. Pojmovna promjena slobode tiska tijesno je povezana s pojmovnom promjenom publiciteta, što je vidljivo iz činjenice da sama riječ “publicitet”, koja se nekada odnosila na racionalna *raspravljanja*, danas, primjerice, znači samo “aktivnost osiguravanja da netko ili nešto privuče interes ili pozornost mnogih ljudi” ili “niz odnosa s javnošću u obliku novosti ili priče koja daje informaciju o proizvodu, usluzi ili ideji u mediju”.

Kako ističe autor, u demokratskim društvima, u kojima ljudi (a ne različita stajališta) legitimiraju sve oblike vlasti, nadzornu dimenziju publiciteta, koja je sada značajka korporacijske slobode tiska, moralo bi zamijeniti djelovanje koje bi građanima dalo više slobode u izražavanju i objavljivanju mišljenja, nego što je u odnosu s me-

dijima imaju sada. Oblici regulacije koji medijima omogućuju nadzor političkih (trans)akcija, važni su, prema mišljenju autora, no ne mogu osigurati sudjelovanje građana u raspravljačkim procesima. Nužni (premda ne dovoljni) uvjet javnog raspravljanja jest osobno uključivanje i refleksivna distancija. Pojedinaac kojega ne zanimaju javne stvari, neće se zauzimati za pravo na izražavanje mišljenja; suprotno tome, za njega će se zauzimati onaj pojedinac koji je svjestan dugoročnih posljedica rasprave u javnim diskusijama i sposoban je racionalno prosuditi o svojem uključivanju ili uključivanju drugih, razmišljati o argumentima drugih koji u raspravi sudjeluju i osloboditi se predrasuda. Osobno pravo na izražavanje mišljenja u javnosti, temelji se na osobnom uključivanju u javne rasprave. Racionalno raspravljanje bez osobnoga uključivanja u raspravu može, naime, dovesti do “prosvijećenoga” apsolutizma – položaja koji s lakoćom prihvaćaju “neutralni”, “objektivni”, “nezainteresirani” mediji. Činjenica je, ističe autor, da mediji nisu puka sredstva za posredovanje između dviju strana (primjerice, između vlasti i publike), nego su uvijek sastavni dio “medijacije” (savjetovanja).

Potrebne su reforme političkih, ekonomskih i društvenih praksa, koje će građanima omogućiti pristup sferi javnosti i masovnim medijima. Temelji mogu biti samo generička ljudska prava na komuniciranje, podjela rada i načelo sudjelovanja – što je u suprotnosti s načelom ekonomske i političke konkurencije, podjele vlasti i slobode tiska. “Pravo na komuniciranje” i model “četvrte vlasti” publiciteta, neraz-

druživi su sa stajališta prava na vlasništvo. Ipak, sa stajališta prava na komuniciranje – koje ne isključuje pravo na vlasništvo nego ga regulira – prema autorovu mišljenju – nadzorna dimenzija publiciteta postaje jednaka dimenziji “načela zakonodavnoga reda” u Kantovu načelu publiciteta, sa samo jednom razlikom – Benthamovo vrhovno načelo maksimizacije čovjekove sreće “zamijenjeno” je Kantovim načelom pravičnosti. Bez takvog proširenja savjetodavnoga prostora za izvođenje državljanstva koje se temelji na pravu na komuniciranje dolazi do opasnosti da ćemo kao građani ostati samo potrošači modernih medija s povremenim mogućim iskustvom “pisanja pisama uredniku”, ističe autor.

Knjiga je podijeljena na četiri poglavlja. U prvom poglavlju se autor bavi izvornom poviješću pojma slobode tiska (i s njome povezane povijesti načela publiciteta) i između ostaloga govori o slobodi govora kao privilegiju obrazovanih te normativnim načelima i funkcijama medija. Drugo poglavlje obrađuje uglavnom masovne medije kao “četvrti vid vlasti”, dimenzije načela publiciteta i njegova povijesnog ostvarenja u različitim oblicima javnosti (od Benthama do američkih pragmatičara), Benthamovu teoriju publiciteta i značajke tribunala javnoga mnijenja (publicitet kao sredstvo sprječavanja neodgovornog djelovanja vladajućih i osiguranja najveće sreće najvećem broju ljudi), govori o javnom mnijenju i tisku kao sredstvu nadzora, te ističe promjene disciplin-

skih poimanja javnoga mnijenja u 18. i 19. stoljeću. U trećem poglavlju autor se usredotočuje ponajprije na Rousseauovu teoriju javnoga mnijenja (za njega “četvrta vlast” nije bio tisak, nego (javno) mnijenje), na Kantovo načelo publiciteta i njegovo mjesto u raspravama o slobodi tiska, obrazlaže Marxov uvid u važnosti slobode tiska za pojedinca i društvo, te obrađuje Millovu ideju slobode tiska kao sredstva, to jest stvarnog medija slobodnog javnog raspravljanja. U četvrtome poglavlju autor pokušava odgovoriti na pitanje koje bi promjene u društvu građanima otvorile puteve do različitih vrsta javnoga komuniciranja, posebice do masovnih medija.

Knjiga Slavka Splichala je bogat doprinos promišljanju mjesta građana modernog društva u odnosu prema medijima, o mjestu pojedinčeve slobode u odnosu prema slobodi medija. Još veće značenje daju joj predstavljene produbljene rasprave filozofa, poput Benthama, Kanta, Marxa, Milla, Hegela i drugih, kojima suvremene rasprave o javnome mnijenju često ne daju odgovarajuću pozornost. Čitatelj će u knjizi pronaći odgovore na mnogobrojna suvremena pitanja o javnom mnijenju, a u prvom redu osnove koje u suvremenim raspravama o javnom mnijenju ne bi smjele izostati. Za dodatne informacije o knjizi pogledajte web stranice:

<http://www.rowmanlittlefield.com>.

Martina Trampuž

Vlasta Ilišin i Furio Radin (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: IDIZ i DZZOMM, 2002.

Začetnici istraživanja mladeži kod nas temelju empirijskog istraživanja "Vrjednosni sustav mladih i društvene promjene u Hrvatskoj" inkorporirajući neke rezultate iz istraživanja "Položaj, svijest i ponašanje mlade generacije Hrvatske" pripremili su svojevrsni sociološki atlas mladih ljudi u Hrvatskoj.

Naime, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu objavio je zajedno s Državnim zavodom za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži studiju pod nazivom "Mladi uoči trećeg milenija". To je rezultat istraživanja skupine najkompetentnijih hrvatskih istraživača omladinske populacije u kojoj su bili Furio Radin, Vlasta Ilišin, Branislava Baranović, Helena Štimac-Radin i Dinka Marinović-Jerolimov te na uzorku od 2000 ispitanika u starosnoj skupini od 14 do 29 godina. "Mladi uoči trećeg milenija" predstavlja longitudinalnu studiju, jer su replicirana mnoga pitanja iz istraživanja "Položaj, svijest i ponašanje mlade generacije Hrvatske" iz godine 1986. Upravo ta činjenica čini ovu studiju "velikom" i još zanimljivijom, jer omogućuje konstruktivnu analizu slike mladih ljudi u tom razdoblju punom društvenih promjena. Ovoj je studiji bio cilj utvrditi koliko je niz sociopolitičkih i socio-ekonomskih promjena koje su se dogodile u Hrvatskoj posljednjih trinaest godina – koliko je prošlo od sličnog istraživanja provedenog na populaciji mladih ljudi – utjecale na vrijednosti i vrjednosne orijentacije mladeži te na njihova stajališta i mišljenja o nekim važnim pitanjima i problemima hr-

vatskoga društva. No, istraživanje nije bilo usmjereno samo na ispitivanje o mišljenjima i stajalištima mladih, nego i na njihov položaj u društvu te aspiracije i očekivanja u budućnosti. Naime, studija "Mladi uoči trećeg milenija" podijeljena je u dvanaest poglavlja i svako obrađuje neku ispitivanu dimenziju. U prvom poglavlju urednici dr. Vlasta Ilišin i dr. Furio Radin analiziraju društveni kontekst i metodologiju istraživanja te kao ciljeve istraživanja definiraju otkrivanje i interpretiranje vrjednosnih sustava današnje mladeži Hrvatske i nekih oblika njihova ponašanja te korelaciju tih vrijednosti i ponašanja sa sociodemografskim karakteristikama mladeži. U uvodnom dijelu autori ističu da kategorija mladih ljudi, kao posebne društvene skupine predstavlja izravan rezultat modernizacije društva te kao najsenzibiliziraniji segment cijelog društva jedina je društvena skupina na kojoj se u najranijoj fazi mogu detektirati neke bitne promjene i procesi koje se zbivaju u određenom društvu. Zato, takva važnost mladeži u društvu takvo istraživanje čini još zanimljivijim i potrebnijim za društvo s obzirom na posleratne događaje i trenutačne tranzicijske procese u Hrvatskoj.

U drugom je poglavlju "Mladost, odraslost i budućnost" dr. Ilišin analizira granice mladosti i kriterije odrastanja, mladocentrične i odraslocentrične orijentacije mladih u Hrvatskoj te percepciju njihove budućnosti. Naime, ispitanici smatraju da mladost traje do dobi od 29 godina. Pri tome su se mi-

šljenju diferencirali na mladocentrično i odraslocentrično orijentirane. Moramo reći da se autorica pojmom mladocentrične orijentacije koristi u situaciji kada mladež želi što dulje ostati u tom statusu i biti drukčija od odraslih. No, takvoj “produženoj mladosti” skloni su mladi ljudi u višem statusu socijalnog podrijetla, koji se još školuju ili već imaju akademsko obrazovanje. Drugu skupinu mladeži predstavljaju oni koji smatraju kako se ne razlikuju od starijih, to jest tzv. odraslocentrično usmjerena mladež koja vrlo često prihvaća paternalistički odnos društva prema mladima i sklonija je prihvatiti tradicionalne kriterije odraslosti. Odraslocentričnu mladež najčešće karakterizira niže socijalno podrijetlo, to jest radničko zanimanje. Nadalje, kada je riječ o odnosu prema budućnosti rezultati istraživanja pokazuju kako pesimističko viđenje osobne budućnosti blago raste s dobi ispitanika i njihovim ulaskom u svijet rada. No, takavo stajalište mladih ljudi o njihovoj budućnosti devedesetih godina ostalo je isti kao i u osamdesetima, iako su se društvene okolnosti njihova odrastanja znatno promijenile.

U trećem poglavlju dr. Radin predstavlja rezultate istraživanja o vrijednosnoj hijerarhiji i vrijednosnoj strukturi kod mladeži. Naime, rezultati pokazuju da su procesi koji su se zbivali u društvu bitno utjecali na vrijednosne strukture mladih, pa na listi preferencija dominiraju vrijednosti privatnosti i individualne afirmacije. Autor smatra kako time mladež zapravo poručuje da svoju budućnost vidi kao cilj koji se može postići isključivo oslanjajući se na vlastite snage i potporu obitelji, ali se ističe nepovjerenje prema nekim in-

stitucijama društva, posebice političkim. Najveće razlike između istraživanja iz 80-tih i 90-tih godina su one koje se odnose na profesionalni uspjeh, materijalni položaj i na samosvojnost, zatim vrijednosti vezane uz tradiciju, nacionalnost i religiju. No, upravo je sljedeće, četvrto poglavlje usmjereno na “Religioznost, neregioznost i neke vrijednosti mladih” u kojem dr. Dinka Marinović-Jerolimov analizira rezultate istraživanja o konfesionalnoj i religijskoj samoidentifikaciji, oblicima religijske socijalizacije, zatim vjerovanjima i religijskoj praksi mladeži u Hrvatskoj te na kraju o nekim aspektima posljedične dimenzije religioznosti. Naime, prema podacima iz ovog istraživanja, vrijednost vjere je porasla i mladi ljudi pokazuju mnogo veću religioznost nego u istraživanju provedenom osamdesetih godina. Tzv. odraslocentričnou usmjerenost mladih ljudi pokazuju i podaci vezani uz religioznost. Naime, i kod mladih, kao i kod starije populacije, dominiraju oblici tradicionalne religioznosti. No, zanimljiv je podatak o diskrepanciji između službenih stajališta Crkve i osobnih stajališta mladih ljudi kad je riječ o moralu i seksualnosti. Naime, ispitanici ne smatraju nespojivim smatrati se religioznima, a imati stajališta suprotna stajalištima svoje religije kad je riječ o seksualnosti i moralu. Sekularne ideje i vrijednosti prihvaćaju se i egzistiraju uz religijske vrijednosti, što upozorava na svojevrstni vrijednosni relativizam.

Dr. Branislava Baranović u petom poglavlju studije pod nazivom “Mladi u Hrvatskoj – između nacionalnog identiteta i europske integracije”, osim iscrpnog pregleda tranzicijskih i inte-

gracijskih procesa u Europi analizira odnose mladeži prema vlastitoj naciji i njihova stajališta o uključivanju Hrvatske u europske integracijske procese te socijalnu distanciju prema europskim narodima. Naime, rezultati istraživanja upozoravaju na heterogenu strukturu nacionalne svijesti mladih ljudi u svim analiziranim dimenzijama. Mladež danas pokazuje čvršću vezanost uz vlastitu naciju nego osamdesetih godina, iako pritom istodobno "čuvaju" otvorenost prema svijetu i utjecajima drugih kultura. Kad je riječ o uključivanju Hrvatske u europske integracijske procese, usporedo s proeuropskima, egzistiraju i antieuropska stajališta. No, nešto drugačiju sliku nacionalne svijesti mladeži pokazuju podaci o njihovoj socijalnoj distanciji prema konkretnim nacijama. Naime, velika distancija postoji prema istočnim i ne-katoličkim nacijama, osobito Bošnjacima, Srbima i Albancima, nego prema zapadnoeuropskim i katoličkim nacijama, što autorica argumentira utjecajem vladajuće političke ideologije etničkog nacionalizma. Bilo kako bilo, Baranovićeve smatra kako su mladi u Hrvatskoj unatoč svemu "sačuvali tipično generacijska obilježja: kritičnost i otvorenost za pluralizam društvenog prostora i svijeta oko sebe."

Stranačke preferencije, percepciju društvene stvarnosti, političke vrijednosti i stajališta te politički potencijal i participacija mladih ljudi analizira se u šestom poglavlju studije. Dobiveni rezultati pokazali su da je mladež i na području politike heterogena. Autorica je vrlo zanimljivo skicirala društveni profil mladih simpatizera svake promatrane političke stranke posebno.

Inače, prema podacima današnja se mladež može podijeliti u dvije skupine. Prva je skupina, kako ju je autorica nazvala, tzv. sociokulturno kompetentnija mladež koju karakterizira to da je obrazovanija, najstariji omladinci su zreliji, studenti su urbanog domicila i boljeg socijalnog podrijetla, nereligiozni te pristaše SDP-a i LS-a, a demonstiraju veći demokratski potencijal, manje su zadovoljni generacijskom političkom participacijom i utjecajem te rjeđe pristaju na paternalistički odnos društva spram mladih. Drugu skupinu čini tzv. sociokulturno inferiornija mladež – mladi ljudi nižeg obrazovanja i socijalnog podrijetla, učenici ruralnog domicila, religiozni i simpatizeri HDZ-a i HSP-a, a ona pokazuje slabije razumijevanje demokratskih pravila, sklonija je vlastiti naraštaj promatrati kao nekompetentan i u većoj mjeri prihvaćti tutorski odnos društva prema mladima. "Ti trendovi upućuju na zaključak da što su mladi sociokulturno kompetentniji i bliži ulasku u svijet odraslih raste i njihova svijest o vlastitoj političkoj važnosti pa, sukladno tomu, i nezadovoljstvo marginalnim generacijskim društvenim i političkim statusom."

"Što mladi misle o obrazovanju?" naziv je sedmog poglavlja u kojem dr. Baranović analizira odnos mladeži u Hrvatskoj prema obrazovanju. Naime, podaci ukazuju da mladi ljudi imaju razmjerno visoka očekivanja od školovanja i ponajprije ga smatraju sredstvom za vlastiti razvoj onih sposobnosti (58%) koje će im nakon toga omogućiti da riješe osnovna egzistencijalna pitanja, kao što je posao i socioekonomsko osamostaljivanje. Drugi važni čimbenik obrazovanja jest dru-

štvena promocija i stjecanje boljega materijalnog standarda i uglednijeg statusa. Podaci, nadalje upućuju na zaključak kako su mladi vrlo realni i svjesni činjenice da obrazovanje ne rješava sve njihove životne probleme, te da postoje mnogi drugi čimbenici koji utječu na njihov ekonomski i društveni položaj. Čak ih 47% smatra da u društvu bolje uspijevaju oni snalažljivi, politički podobni i bogati. No, "mladi s visokim obrazovanjem, koji žive u razvijenim i urbanim sredinama te u obiteljima s visokoobrazovanim roditeljima, znatno kritičniji prema obrazovanju i rezerviraniji u pogledu procjene važnosti obrazovanja za njihovu profesionalnu i društvenu promociju, od mladih suprotnih sociodemografskih obilježja (niže obrazovanje, ruralni rezidencijalni status, niže obrazovani roditelji)".

Helena Štimac-Radin u osmom poglavlju predstavlja podatke vezane uz radne vrijednosti ispitane populacije. Naime, ona analizira hijerarhiju vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih prema radu te neke sociodemografske aspekte vrednovanja rada. Analiza utjecaja pojedinih sociodemografskih karakteristika ukazuje na nepostojanje bitnih razlika u prihvaćanju određenih shvaćanja uloge rada. Kada je riječ o radnim vrijednostima i promjenama koje su nastale od 80-tih do 90-tih godina kod mladih se pojačala ekstrinzična motivacija kao posljedica nepovoljnog društvenog položaja i nezaposlenosti. S obzirom na to da nezaposlenost danas predstavlja jedan od najvećih problema mladih, u ovom je istraživanju ispitivana i ta dimenzija u kretanju i strukturi nezaposlenosti, profilu nezaposlenih, spremnosti mla-

dih-nezaposlenih za prostornu i profesionalnu pokretljivost te neke sociopsihološke posljedice nezaposlenosti, a analizirana je u devetom poglavlju ove studije "Rizici nezaposlenosti". Raščlamba stajališta pokazuje da mladi vrlo jasno uočavaju najveće probleme društva, poput nezaposlenosti i odsutnosti gospodarskog razvoja, zatim neprimjerenu reakciju društva na rezistentnu pojavu masovne nezaposlenosti te socijalne i sociopsihološke posljedice koje iz nje proizlaze. Zato se neka vrsta frustracije i apatija mladeži manifestira u zaobilazanju društvenoga i političkog angažmana te, kao što je i ranije već bilo rečeno, gubljenju povjerenja u društvene institucije, ali i povećanoj spremnosti za odlaskom iz zemlje u potrazi za poslom. Naime, čak je 39% ispitanika izjavilo kako bi, zbog posla, otišlo na dulje vrijeme u inozemstvo. "Uz povećanu kritičnost spram društva zbog njegova odnosa prema nezaposlenima, promjene u usporedbi sa sredinom osamdesetih godina vidljive su i iz smanjenja udjela mladih koje izdržava obitelj i porasta broja onih koji su prinuđeni snalaziti se na bilo koji način kako bi osigurali osnovna sredstva za život."

"Crna boja posla" naziv je desetog poglavlja u kojem Helena Štimac-Radin prezentira karakteristike participacije u radu na crno. Naime, gotovo dvije petine mladih sudjelovalo je u nekom obliku rada na crno, a analizom njihovih sociodemografskih karakteristika dobiven je profil "tipičnog" pripadnika generacije koji najčešće sudjeluje u takvom radu. Riječ je o urbanim, zaposlenim ili nezaposlenim mladićima iz starije dobne podskupine sa završenom srednjom školom. Inače,

mladi ljudi koji su uključeni u rad u nekom od oblika sive ekonomije po svojim se stajalištima o nezaposlenosti ne razlikuju od cjelokupne anketirane populacije. Inače, čak 60% ispitanika smatra da je nezaposlenost najveći problem u Hrvatskoj.

U posljednjem jedanaestom bloku predstavljena je analiza korištenja slobodnog vremena mladih ljudi te analiza njihovih interesa. Zapravo se na koherentan se način prikazuju interesi mladih te njihove aktivnosti u slobodno vrijeme. Naime, podaci upozoravaju na činjenicu da je u proteklih petnaestak godina porastao interes mladih za većinu promatranih fenomena. Prema dobivenim podacima, oni su ponajprije zainteresirani za aktivnosti vezane uz privatni život (prijateljstva i poznanstva, zabava i razonoda, seks i ljubav, putovanja), dok je interes za sferu javnosti (politika, vojska) manji nego ranije. Kako se ovisnosti govoto uvijek vežu uz populaciju mladeži, ta se dimenzija, kako autorica kaže, istraživala tek informativno. Rezultati pokazuju naravno u skladu s očekivanjima, da je porasla upotreba različitih

psihoaktivnih supstancija: duhana, alkohola, psihofarmatika i tzv. lakih i teških droga. Rizičnu skupinu čine mladi u dobi između 20 i 24 godine, i to studenti urbanog domicila. "Međutim, istodobno su dobivene indicije da velika većina od onih koji su s narkoticima eksperimentirali ili ih povremeno uzimali, ulaskom u zreliju omladinsku dob odustaje od tog tipa ponašanja."

Bilo kako bilo, ovim je istraživanjem dokazano da se ukupan društveni položaj mladih ljudi devedesetih godina znatno promijenio u odnosu prema osamdesetima, te se u nekim važnim segmentima i pogoršao, u prvom redu u području (ne)zaposlenosti, kvaliteti života, i dr.

Na kraju, studija "Mladi uoči trećeg milenija" na svojstven i sustavan način konstruira profile, preferencije i pozicije mladih ljudi u hrvatskome društvu, a analize mogu poslužiti svima u društvu kao smjernica kako pomoći današnjem mladom naraštaju da što bezbolnije uđe u svijet odraslih.

Petra Hobljaj

Vlasta Ilišin, Ankica Marinović, Furio Radin: *Djeca i mediji. Zagreb: IDIZ i DZZOMM, 2001.*

U Hrvatskoj su medijska istraživanja malobrojna, dok se o masovnim medijima najčešće raspravlja tek u kontekstu demokratizacije i pluralizacije tranzicijskih društava. No, u novije doba posebnu pozornost privlače efekti medija i njihov utjecaj na svakodnevicu.

S obzirom na deficit medijskih istraživanja, skupina je autora s Instituta

za društvena istraživanja u Zagrebu, poznata znanstvenoj zajednici po mnogobrojnim istraživanjima mladeži, provela istraživanje pod nazivom "Djeca i mediji – Uloga medija u svakodnevnom životu djece" koje su potaknuli i pomogli. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži te Ured UNICEF-a u Hrvatskoj. Studija "Djeca i mediji" daje zanimljivu i

konstruktivnu analizu te znanstveni pristup razgranatom problemu dječje svakidašnjice, ne gubeći se u meandrima znanstveno-teorijskog diskursa, te ističe pregnantna mjesta problema istraživanja. Na taj je način skupina autora stvorila koherentnu cjelinu koju nadograđuju detaljnim promišljanjem onih manifestacija koje najviše utječu na ispitivanu dimenziju, a ta je, primarno, odnos “masovnih medija i djece kao najosjetljivijeg segmenta populacije”. Ta je studija imala za cilj ustanoviti koliko djeca uopće koriste medije te koje sadržaje preferiraju. No, istraživanje nije bilo usmjereno samo na ispitivanje pozicije i uloge masovnih medija u svakodnevnom životu djece, nego i na druge dimenzije dječje svakodnevice. Naime, studija “Djeca i mediji” strukturirana je u pet blokova, to jest poglavlja a svako obrađuje neku ispitivanu dimenziju. U prvom poglavlju su teorijska i metodološka polazišta istraživanja. U drugom se promatra dimenzija “obiteljsko okruženje i komunikacija” (s obzirom na to da djeca većinu slobodnog vremena provode u roditeljskom domu), treće je poglavlje usredotočeno na dimenziju “vrijednosti i neprihvatljivo ponašanje” (kako bi se stekla bolja slika o stajalištima anketirane djece o neprihvatljivim oblicima ponašanja), u četvrtom se analizira dimenzija “slobodno vrijeme” (jer se korištenje medija najčešće promatra u tom kontekstu). U posljednjem, petom dijelu analizira se korištenja masovnih medija. Zato je knjiga vrlo uspješni projekt analiziranja i koherentnog prikaza problematike odnosa djece i medija, te kao takva ima pionirski karakter što je čini neizostavnom u nekom daljnjem

bavljenju problematikom kako djece, tako i efekata medija.

Dakle, u prvom je poglavlju elaboriran “Konceptualni okvir istraživanja” – teorijska i metodološka polazišta te kratak pregled medijskih istraživanja kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu.

“Obitelj i škola” naziv je drugog poglavlja u kojem dr. Marinović-Bobinac analizira neka obilježja obitelji i kućanstva kao temeljnog nositelja primarne socijalizacije, karakteristike interpersonalne komunikacije, zatim školsko okruženje – kao najznačajnijeg institucionalnog nositelja sekundarne socijalizacije – te obrazovne aspiracije ispitanika. U tom je dijelu istraživanja skupina autora krenula od hipoteze da neki aspekti svakodnevnog života djece u obitelji i školskom okruženju utječu na dostupnost i učestalost korištenja različitih medija masovne komunikacije. Rezultati tog dijela istraživanja pokazuju kako 70 % djece, dakle, većina ispitane djece živi u tzv. nuklearnoj obitelji (u kojoj su zajedno roditelji i djeca). Oko 18 % djece još uvijek žive u tzv. ekstenzivnoj, tj. velikoj obitelji (koja je sastavljena od nekoliko generacija koje žive zajedno), a takav je tip obitelji najčešći na selu. S rezidencijalnim statusom povezan je obrazovni status roditelja. Naime, što je veće naselje to je stupanj školovanja roditelja viši, a broj djece u obitelji manji. Statistički je značajna i razlika školskog uspjeha ispitanika s obzirom na broj braće i sestara, jer je većina djece s odličnim ili vrlo dobrim uspjehom u školi iz obitelji sa dvoje djece.

Dimenzija koja se ispitivala, djelomice i unutar konteksta obitelji je interpersonalna komunikacija. Iako cilj

tog dijela istraživanja nije bio utvrditi kvalitetu komunikacije između djece i roditelja, analizom rezultata dobivena je hijerarhijska struktura tema i učestalost komunikacije na dvije razine: komunikacija s roditeljima i komunikacija s prijateljima i prijateljicama. Tako, su prema podacima najčešće teme u komunikaciji ispitanika i njegovih roditelja one iz svakodnevnog života – teme vezane uz školu i nastavnike, budućnost te ispitanikove prijatelje. Iznenađuje (ili možda i ne iznenađuje) podatak da za čak 80% djeci seks nije tema razgovora. Ti su podaci zanimljivi zato što su to teme o kojima djeca, najčešće dobivaju informacije iz masovnih medija. No, kad je riječ o seksualnosti zanimljivo je i to da 59,9% ispitanice djece smatra da bi trebalo u osnovne škole uvesti seksualni odgoj kao poseban predmet.

Furio Radin se u trećem poglavlju bavi vrijednostima i vrijednosnim orijentacijama ispitanika i njihovoj percepciji društveno neprihvatljivih oblika ponašanja. Podaci dobiveni istraživanjem govore da su vrijednosne orijentacije presudno determinirane životnom dobi djece, a vidljiv je i velik utjecaj obitelji. Autori smatraju da životni ciklus zapravo najdominantniji utječe kako na percepciju društveno neprihvatljivih oblika ponašanja, tako i na oblikovanje hijerarhije vrijednosti. Djeca su, prema podacima homogena kada je riječ o vrijednostima, pri čemu je jedino spolno obilježje ono koje najviše diferencira ispitanike, dok se pretpostavlja da će u omladinskoj dobi doći do transformacije strukture vrijednosti. Naime, kako su najprihvaćenije vrijednosti u dječjoj dobi obitelj, društveni ugled i vjera, očekuje se da

će u mladenačkoj dobi na vrhu ljestvice vrijednosti biti materijalni status, profesionalni uspjeh i sl.

U četvrtom poglavlju, Vlasta Ilišin razmatra slobodno vrijeme djece i neke oblike korištenja slobodnog vremena i aktivnosti ispitanika u dokolici. Naime, mnoga su istraživanja pokazala su kako su u korištenju slobodnog vremena mladi ljudi zapravo najautonomniji. No, kada se govori o slobodnom vremenu djece, tada je ta autonomija zapravo impregnirana intervencijama roditelja. Dobiveni rezultati pokazuju kako je način provođenja slobodnog vremena determiniran rezidencijalnim statusom i obrazovnim statusom roditelja. Djeca boljeg socijalnog porijekla sadržajnije provode slobodno vrijeme. S obzirom na činjenicu da djeca najveći dio slobodnog vremena provode koristeći masovne medije, u petom se poglavlju posebno raspravlja o tome. Promatrani masovni mediji su tisak za mladež, radio, televizija i upotreba računala. Od navedenih masovnih medija najviše se koristi televizija, na drugom mjestu je radio, pa tisak te na kraju računalo (koje posjeduje 40 posto ispitanika). Slobodno vrijeme, a onda i korištenje medija ima primarnu funkciju zabave i razonode. U prilog tome govore i podaci da djeca na televiziji najviše gledaju serije i filmski program, nagradne igre i razne kvizove. Većina tek povremeno gleda obrazovni program koji je zapravo njima i namijenjen. Nadalje, radio se najviše koristi za slušanje glazbe, a u tisku najčešće čitaju tekstove o svijetu zabave i estrade i tekstove o prijateljstvu, a najmanje tekstove o obiteljskim i ekološkim temama. U korištenju tiska, kao i u korištenju

drugih oblika medija, vidljiva je spolna diferencijacija. Naime, teme vezane uz ljubav, seks i ovisnosti pokazale su se muškim temama, dok su djevojčice više zainteresirane za svakodnevne teme i one o modi (što je i karakteristično za tu dob). No, prema podacima o korištenju medija, odnosno prema preferencijama djece mediji za djevojčice su tisak i radio, dok se “muškim medijima” mogu nazvati televizija i računalo. Kad je riječ o računalu, svakako je potrebno spomenuti podatak da s obzirom da dvije petine djece posjeduju kompjutor, njih polovica uopće ga ne koriste, a oni koji ga koriste najčešće odabiru igrice.

Zaključno šesto poglavlje sadržava zaključna razmatranja rezultata istraživanja

Ova studija sustavnim i sveobuhvatnim pristupom govori o odnosu djece i medija na vrlo pristupačan način te kao takva može biti od velike koristi, ne samo stručnjacima iz područja društvenih znanosti, nego i svima koji se na bilo koji način sreću s problematiku utjecaja i ulogu medija na dječju svakidašnjicu. Osim toga, ona na neki svojstveni način senzibilizira javnost na sve veću potrebu dubljeg i temeljitijeg proučavanja ove tematike.

Petra Hobljaj

Terry Eagleton: *Ideja kulture*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2002.

Profesor engleske književnosti na Oxfordskom sveučilištu Terry Eagleton u svojoj knjizi “*Ideja kulture*” usredotočio se na razlučivanje različitih značenja pojma “kultura” te njegova međuodnosa s pojmom “priroda”. Naime, ovo izdanje Naklade Jesenski i Turk u pet poglavlja raščlanjuje ta dva, prema mišljenju mnogih kulturologa, suprotstavljena pojma te na taj način uvodi čitatelja u srž suvremenih rasprava o kulturi.

Knjiga je vrijedan doprinos izučavateljima kulture i kratak sažetak povijesnog razvoja i najvažnijih teorija o njoj, a Eagleton je djelo posvetio autoru knjige *Kultura i imperijalizam*, Eduardu Saidu.

Prvo od pet poglavlja nosi naslov “Verzije kulture”. Tu autor upoznaje čitatelja s mnogobrojnim tumačenjima

same riječi, a počinje s jednim od njezinih izvornih značenja – poljodjelstvo, te završava s današnjim shvaćanjem kulture kao apstrakcije po sebi. I ne samo to, Eagleton sistematizira promjene u značenju pojma kroz razvoj čovječanstva (kultura kao umjetnost, kultura kao uglađenost i kultura kao društveni život) predstavljajući tako kulturu kao riječ koja zacrtava povijesne promjene trenutka, ali i rasvjetljuje mnoge filozofijske sadržaje.

U drugom poglavlju, “Kultura u krizi”, nakon definicije: “Kultura je jednostavno sve što nije genetski prenosivo”, (str. 46), Eagleton komentira ustaljenu podjelu pojma na kulturu u užem i u širem smislu, to jest univerzalnu Kulturu i partikularnu kulturu. Tvrdi da su one u stalnom sukobu, a time i u krizi što dovodi do “inflacije

kulture” te “politizacije kulture”, (str. 53). Srž problema, smatra Eagleton, jest to što jedinstvena Kultura ne nudi nikakvo rješenje krize, dok se sukobi javljaju čak i među malim, partikularnim kulturama.

“Kulturalni ratovi” naslov je trećeg poglavlja koje govori o globalnom sukobu, raskolu i polarnosti Univerzalizma i Partikularizma, o borbi kulturalnih elitista i populista. Kultura s velikim “K” objedinjuje pojedinačnosti i tako ostvaruje identitet, a kultura s malim “k” sastavni je dio života. Autor navodi tri razine na kojima se događaju kulturalni ratovi: između kulture kao civiliziranosti, kulture kao identiteta i komercijalne ili postmoderne kulture, a svim trima razinama u novije doba dodatno se suprotstavlja i četvrta – kultura radikalne promjene koja osporava prijašnje tri razine.

Poglavljje “Kultura i priroda”, četvrto po redu jest autorovo shvaćanje odnosa tih dviju pojava u kojem on ujedno i pokušava dati odgovor na najstariju dvojbu svih kulturologa: je li čovjek prirodno ili kulturno biće i je li priroda kulturalna ili je kultura prirodna? Koja od njih dvije je sveobuhvatnija i premoćnija? Eagletonov odgovor je relativan: čovjek je negdje u procjepu, on je i kulturno i prirodno biće, kultura proizlazi iz njegove pri-

rode i mada priroda ima premoć, koja se očituje kroz smrt, istodobno je i lakše promjenjiva od kulture.

Peto, zaključno poglavlje knjige, nosi naslov “Prema zajedničkoj kulturi”. Polazeći od razlika između shvaćanja elitista i populista, narodnih kultura i Kulture, autor dolazi do zaključka da je ideja svima ista, a to je briga o prirodnom rastu u svim sferama života. Vodeći se time zaključuje da kultura, kakvoj cijelo današnje društvo treba težiti, jest raznolika, pluralna, besklasna, hibridna i sveprobojna kultura koja bi širila svoj utjecaj zajedničkog dobra na sve dijelove društva jer: “Kultura nije samo ono s čime živimo. Ona je također, u velikoj mjeri, ono za što živimo...Vrijeme je, priznajući joj značenje, da je vratimo na njezino mjesto.” (str. 156).

Dakle, Eagletonovo shvaćanje kulture ne može se nazvati ni populističkim ni elitističkim. Njegova teorija, ograđujući se od radikalnih mišljenja te ispitujući sve razloge iz kojih je kultura postala toliko važna u današnjem društvu, ostaje u zlatnoj sredini, ali pritom otvoreno sugerira gdje je mjesto kulturi u današnjem svijetu.

Đurđa Vrljević

Noam Chomsky: *Mediji, propaganda i sistem.* Zagreb: Jesenski i Turk, 2002.

U zborniku “Mediji, propaganda i sistem”, urednik Robert Posavec prikazuje radove medijskog kritičara Noama Chomskog od 80-ih godina do danas. Chomsky već godinama razot-

kriva ulogu masovnih medija kao sustava kontrole misli i nadzora nad svakim segmentom čovjekova života. Kritika medija Noama Chomskog sadržana je u njegovim govorima i raz-

govorima koji su kao posebne cjelina objavljeni u ovom djelu. Kako se čitatelj, koji se prvi puta susreće s Chomskym, ne bi nespremno suočio s ekstremnim stajalištima autora, uređeni su predgovor i uvod koji upućuju na osnovne teze kontroverznog kritičara, pa tako autori tih poglavlja, Andrej Grubačić i Robert Posavec, predstavljaju svojevrsan most između djela Chomskog i onih koji to djelo žele upoznati.

Prvo poglavlje pod nazivom “*Što mainstream medije mainstream*” dio je iz govora Noama Chomskog održanog na Z Media Institutu 1997. godine. U govoru autor kaže kako medije proučava jer predstavljaju najjednostavniji dio intelektualne kulture koji se pojavljuje svakodnevno. Dijeli ih na one koji usmjeravaju masovnu publiku i imaju različite “lagane” sadržaje i na elitne medije koji su “glavni” jer imaju moć. Takve elitne medije, prema autorovom stajalištu, koristi najbogatija povlaštena struktura ljudi koja je obavezno i dio političkog sustava.

“Oni su na vrhu strukture moći privatne ekonomije, a to je jedna vrlo tiranska struktura” (str. 12), iznosi svoje čvrsto stajalište Chomsky već u prvom poglavlju, te ga razrađuje i provlači u daljenjem dijelu knjige.

Chomsky kaže kako je uloga masovne publike “biti po strani”, jer ih “moćni” smatraju “neobrazovanim i “dosadnim nestručnjacima” (str. 15) koji su preglupi, pa bi unutar javne sredine samo stvarali nepravilike.

Kao primjer moći medija autor navodi prvi svjetski rat, koji je, po njegovu sudu, Njemačka izgubila jer se nije mogla nositi s medijskom propagandom Britanije i Amerike.

“Proizvodnja pristanka” naziv je drugog poglavlja knjige u kojem radikalni autor demokratski sustav vidi kao opasniji od totalitarnog. Dok u totalitarnom sustavu “moćni mediji” kontroliraju što ljudi rade, u demokratskom, tvrdi Chomsky, kontroliraju i što ljudi misle. Okvir dopustivog razmišljanja se određuje unaprijed i kasnije se podrazumijeva. Čovjek mora prihvatiti taj početni stav da bi uopće mogao sudjelovati u sustavu. Tako je politika medija, kaže Chomsky, prikazana kao tolerantna, ali kako je unaprijed određena u njoj nitko nije slobodan misliti. Sustav se na taj način vidi kao tolerantan, ali i njegovi najveći kritičari istovremeno prešutno prihvaćaju premise koje je odredila država. Kao primjer Chomsky ovdje navodi veličanje Kolumbovog otkrića Amerike. Autor kaže da je u vrijeme Kolumbovog otkrića Amerike učinjen jedan od najvećih genocida u ljudskoj povijesti. Definišući druge kao “agresore”, što je prema Chomskom američki običaj, pridobija se “pristanak” mase da agresora treba napasti. Tako se od tisuća nedužnih ljudi stvara agresor nad kojim se slobodno vrši genocid. Takvu “proizvodnju pristanka” prisutnu u demokratskim sustavima, Chomsky drži daleko opasnijom od totalitarnog nasilja, jer ju je i daleko teže prepoznati.

Treće poglavlje pod nazivom “Sustav propagande” razgovor je Noama Chomskog i Davida Barsamiana s Alternativnog radija održanog 1986. godine u emisiji “Chronicles of Dissent”. Osim što sadrži sve spomenuto iz prethodna dva poglavlja, ali na drugačiji način prezentirano, taj razgovor otvara i jedno novo područje koje ima

važnu ulogu u sustavu moći medija – obrazovanje. Na pitanje novinara što škole čine kako bi spriječile kontrolu ljudskog mišljenja, Chomsky odgovara kako škole ne čine ništa jer su i same dio aparata za dezinformacije. Novinari, akademici, učitelji stručnjaci za odnose s javnošću i sva obrazovna elita, kako je naziva autor, ima zadatak stvoriti “vjerovanja”. Kada su kod mase osigurana “vjerovanja”, osiguran je i pristanak na upravljanje tom masom. “U školama i na sveučilištima ljudi su uvjereni da govore istinu” (str. 45.) – kaže Chomsky. Ali i nastavlja kako je ne moguće završiti školu ako se ne prihvati njena doktrina. Kada to prihvatite usput izgubite sebe i postanete dio sustava. U suprotnom vas, smatra autor, proglaše problematičnom osobom.

Noam Chomsky u četvrtom poglavlju koje nosi naslov “Zbunjivanje stada” otkriva kako su upravo obrazovani ljudi najviše podložni propagandi, jer su najvjerniji sustavu. Autor i u ovom poglavlju prikazuje moć medija kroz politiku, koja se njima služi da bi održala kontrolu javnog mišljenja. Mediji apsolutno svaki događaj oblikuju tako da služi interesima utemeljene moći. Autor poručuje kako izolirani pojedinac takav sustav moći ne može pobijediti osim ako nije iznimno hrabar.

“O slobodi tiska i kulture – intervju s Noamom Chomskym” peto je poglavlje u knjizi “Mediji, propaganda i sistem”.

U ovom razgovoru autor kaže kako potaknuta javnost može prouzročiti velike promjene u djelovanju sustava moći. Istodobno, sustav pruža veliki otpor, ali to nije razlog za očajavanje,

a još manje za odustajanje. Chomsky se dotiče i značenja riječi “kultura” kroz tri dimenzije: političku, društvenu i intelektualnu. Globalizaciju spominje kao najveći faktor u velikoj homogenizaciji kulture.

Šesto poglavlje knjige nosi naslov “Kontrola naših života”. Radi se o predavanju koje je autor održao 2000. godine u New Mexicu gdje govori o pitanju suvereniteta, slobode i ljudskih prava. Autor tako kaže da suverenitet sam po sebi ne predstavlja vrijednost dok nije u vezi sa slobodom i pravima. Korporacije u isto vrijeme, tvrdi Chomsky, imaju veća prava nego ljudi. Tlačiteljski princip, kako ga naziva autor, moćnima i povlaštenima daje mogućnost da rade što žele. Prirodna posljedica toga je nestanak suvereniteta i demokracije za ljude.

Posljednje, sedmo poglavlje knjige, nosi naslov “Mediji, znanje i objektivnost”. U razgovoru s Davidom Barsamianom, Noam Chomsky govori o svojim životnim navikama kada su u pitanju mediji. U razgovoru autor kaže kako postoji trend prema centralizaciji moći u svijetu, ali isto tako i kako postoje kontra-trendovi okrenuti regionalizaciji. Ta druga, alternativna tendencija, jedina je koja prema Chomskom može pružiti nadu. Objektivnost i uravnoteženost kao glavne značajke medija autor stavlja u funkciju propagande. Isto tako Chomsky kaže kako informacija nema u sebi ništa toliko duboko da bi je smatrali privilegijom.

Znanstvenik i lingvist Noam Chomsky svoj život i rad posvetio je razotkrivanju suštine medija koji, prema autorovom mišljenju, imaju isključivo za zadatak naučiti ljude da ne misle, ne shvaćaju i ne pitaju. Autor

svoje stavove potkrepljuje nizom primjera iz svakodnevne svjetske politike u kojoj su mediji često imali presudnu ulogu. Ovo djelo stoga će zasigurno pronaći mjesto kod svih onih koji pokušavaju razumijeti suštinu moći koju

nose mediji, a pri tome će se s autorom morati ili duboko složiti ili istinski sukobiti.

Dijana Vuleta

Rasprave o kulturnoj raznolikosti u Kulturno informativnom centru u Zagrebu

Org. Francuski institut u Zagrebu i Culturelink / Institut za međunarodne odnose (IMO) Zagreb

U listopadu 2003. godine u Hrvatskoj će se održati dvije međunarodne konferencije o kulturnoj raznolikosti na kojem će sudjelovati ministri kulture te profesionalne organizacije, umjetnici i nevladine organizacije iz cijelog svijeta. Ciklus rasprava koje zajednički organiziraju Francuski institut i Culturelink/IMO ima za cilj potaknuti hrvatsku javnost, a u prvom redu umjetnike i kulturne djelatnike, na razgovor o pitanjima kulturne i medijske raznolikosti, o budućnosti kulturnih politika i mogućim rješenjima kako bi se zaustavili ili barem usporili negativni trendovi na koje upozoravaju mnogobrojna istraživanja.

Umjetnici diljem svijeta gube prostor za svoje djelovanje u sredinama koje su zasićene uvoznim, izrazito komercijalnim sadržajima i programima. Proizvodi "industrije zabave" koje distribuiraju malobrojne multinacionalne kompanije dominiraju tržištem. Međunarodne organizacije, poput Svjetske trgovačke organizacije (WTO) mogu dodatno pogoršati stanje, postupno ograničavajući prava država da tradicionalnim instrumentima

kulturne politike pomažu i potiču umjetničku produkciju i rad kulturnih institucija.

Istodobno se na globalnoj razini stvara pokret koji po mnogo čemu nalikuje pokretu za očuvanje okoliša. Ministri kulture, umjetnici, nevladine organizacije, strukovne umjetničke organizacije i znanstvenici osnivaju mreže i promiču novi oblik međunarodne solidarnosti kako bi zajednički pokušali pronaći odgovor i zaustavili negativne trendove te omogućili drugačiji oblik razmjene koji će osigurati promicanje kulturne raznolikosti, kako unutar pojedinih zemalja tako i između njih.

U sklopu ovog ciklusa održane su do sada dvije rasprave (u siječnju i veljači), a do ljeta su predviđene još dvije, svaki put s uvodnim izlaganjima hrvatskih i inozemnih stručnjaka.

Prva rasprava održana je 22. siječnja, a uvodničari su bili Nina Obuljen iz Instituta za međunarodne odnose (IMO), članica Izvršnog odbora Međunarodne mreže za kulturnu raznolikost (INCD) i Ivica Šimić, član Izvršnog odbora Svjetskog udruženja kazališta za djecu i mlade (ASSITEJ). Ta rasprava uglavnom je bila posvećena osnovnim pojmovima nužnima za razumijevanje odnosa kulture i trgovine

te položaja kulturnih politika u tom kontekstu. Postavilo se pitanje postoji li veza između kulturne politike i međunarodnih trgovačkih sporazuma u sklopu Svjetske trgovačke organizacije (WTO), zašto bi umjetnici trebali znati što su to GATT¹ ili GATS² te kakve veze ti sporazumi imaju s pojmom kulturne raznolikosti. Govorilo se o zabrinjavajućim trendovima u trgovini kulturnim proizvodima i uslugama te su predstavljene najvažnije svjetske mreže u kojima djeluju pojedinci i organizacije zainteresirane za promociju kulturne i medijske raznolikosti.

Drugo predavanje, 26. veljače, posvećeno je medijskoj raznolikosti s naglaskom na položaj kulturnih industrija, a posebno audio-vizualnih medija. Dr. Zrinjka Peruško, voditeljica Odjela za kulturu i komunikacije IMO i članica stručne skupine Vijeća Europe za medijsku raznolikost uvodno izlaže o terminima važnima za razumijevanje pojma medijske raznolikosti s posebnim naglaskom na pitanje pluralizma medija kao temeljnog načela koji je ne samo uvjet medijskoj i kulturnoj raznolikosti nego i uvjet bez kojega je nemoguće govoriti o demokratskom društvu., Predsjednik Europskog udruženja kina i televizije Robert Stéphane govorit će o evoluciji europske politike prema audiovizualnim medijima, nekim prijašnjim kontroverzama, sadašnjem stanju i prioritetima za budućnost.

U toj seriji rasprava, 19. ožujka 2003., potpredsjednica Europskog par-

lamenta Catherine Lalumière, direktor Francuskog Instituta u Zagrebu Claude Veron i dr. Nada Švob-Đokić, raspravljat će o ulozi Europske unije u promicanju kulturne i medijske raznolikosti. Pokušat će se odgovoriti na pitanje ima li Europska unija kulturnu politiku i treba li Unija kulturnu politiku koja će primjereno odgovoriti ovim izazovima. Razgovarat će se o tome postoji li konsenzus unutar Europske Unije oko pitanja kulture, kakav je položaj zemalja kandidata te ima li za hrvatsku kulturu i hrvatske kulturne proizvode uopće mjesta na "europskom kulturnom tržištu"?

Posljednja u nizu rasprava održat će se 28. svibnja i bit će u cijelosti posvećena inicijativi za donošenje Konvencije o kulturnoj raznolikosti. Bit će predstavljeno nekoliko nacrti tog dokumenta. Raspravljat će se o potrebi novoa međunarodnog instrumenta, o ulozi UNESCO-a, WTO i ostalih međunarodnih organizacija u tom procesu.

Nina Obuljen

---

¹ General Agreement on Tariffs and Trade (Opći sporazum o carinama i trgovini)

² General Agreement on Trade in Services (Opći sporazum o trgovini uslugama)